

26 РОКІВ ПРОТЕСТІВ: ЯК САУДІВСЬКІ ЖІНКИ ВИБОРЮВАЛИ ПРАВО НА ПЕРЕСУВАННЯ

Наталія МАЛИНОВСЬКА

У вересні 2017-го року світ облетіла звістка, що жінкам Саудівської Аравії дозволять керувати автомобілями. До цього часу Королівство лишалося єдиною державою, де жінкам забороняли отримувати водійські посвідчення, таким чином зберігаючи імідж найбільш консервативної мусульманської країни. Донедавна жінкам також заборонялося відвідувати королівський стадіон, без дозволу чоловіка чи батька навчатися, працювати, подорожувати та брати шлюб. Жінки не голосували і не мали можливості балотуватися. Для того, щоб жінки могли користуватися авто, їм винаймали водія. 24 червня 2018-го року закон, що дозволяє саудівським жінкам отримати водійське посвідчення і самостійно керувати автомобілем, набрав чинності.

Нині в Саудівській Аравії і за її межами розгорнулися дискусії про лібералізацію влади королівської сім'ї з ініціативи молодого кронпринца Мухаммеда бін Салмана¹. Однак не тільки ця обставина вплинула на здобуття саудівськими жінками права керувати автомобілем. Цьому передували роки боротьби та протестів саудівських жінок.

Як жінки втратили автомобіль

У 1950-х роках Саудівська Аравія закрила свої кордони від зовнішнього світу. У 1953 році влада звинуватила учасників демонстрацій у підтримці іноземних ідеологій – таких, як комунізм і арабський націоналізм. Уряд обмежив чисельність молодих саудитів, які можуть навчатися за кордоном. Для того, щоб повністю відмежувати Королівство, влада вислала арабських працівників, зокрема палестинців, із Східної провінції, активізувала діяльність Комітету приказування хорошого і заборони неправильного (al-amr bi-ta'ruf wa nahy 'an al-munkar). У 1957-му році Ер-Ріяд ввів заборони на водіння автомобілів

жінкам². Упродовж багатьох років релігійні діячі Саудівської Аравії вдавалися до різних обґрунтувань цієї заборони: для водіння жінкам бракує розуму, що вони будуть мобільні і зможуть вчинити перелюб, що водіння завдає шкоди яєчникам³. Але найголовніше, що жоден з них не міг пояснити заборону рядками зі священного писання Корану. Головна пересторога можливості надання жінкам права керувати автівкою трактувалася як поширення західних цінностей і руйнування традицій суспільства.

«Релігійні діячі Саудівської Аравії вдавалися до різних обґрунтувань: для водіння жінкам бракує розуму, вони будуть мобільні і зможуть вчинити перелюб, водіння завдає шкоди яєчникам...»

Від демонстрацій до YouTube

Активні протести, боротьба і правозахисна діяльність за повернення жінкам права на керування автомобілем розпочинається з 1990-го року. Тоді 6 листопада в столиці королівства Ер-Ріяд сорок сім жінок проїхалися за кермом автомобілів на знак протесту проти заборони водіння. Їх арештували на один день, конфіскували паспорти, а деякі з них втратили роботу.

У вересні 2007-го року Асоціація захисту і оборони прав жінок в Саудівській Аравії направила петицію королю Абдаллі, яку підписали 1100 осіб з проханням скасувати заборону. Через рік 7 березня 2008-го року, за день до Міжнародного жіночого дня, правозахисниця *Вайха аль-Хувейдер* опублікувала відео на YouTube «Yes2womendriving» (Так

Робота карикатуриста
Карлоса ЛатUFFа
(<https://latuffcartoons.wordpress.com>)

водінню авто жінками!), перебуваючи за кермом. На відео вона просить короля Абдаллу та міністра внутрішніх справ дозволити жінкам, які отримали водійське посвідчення за кордоном, їздити та допомагати іншим отримати водійське посвідчення. Відео розповсюдили міжнародні медіа, а *Вайха аль-Хувейдер* стала вісницею боротьби за право жінок на водіння.

Наступна водійська кампанія розпочалася у травні 2011-го року. Аль-Хувейдер зняла на відео *Манал аль-Шаріф* в Хобарі та опублікувала його на YouTube. Це відео отримало 700 тисяч переглядів за один день. Після нього Манал арештували за водіння і затримали на десять днів. Ця історія спровокувала протести інших жінок і розширення кампанії під назвою «Women2Drive» (Жінкам водити). Іншу хвилю протестів спровокував вирок *Шайми Ястайни* у вигляді десяти ударів батоном за водіння авто. Жінки розміщали відео на сторінках YouTube, Facebook, Twitter – як їздили вулицями міст Ер-Ріяд, Джидді, Хобарі, закликаючи приєднуватися інших жінок⁴.

У 2012-му році з нагоди першої річниці водійської кампанії *Манал аль-Шаріф* заявила, що керувала автомобілем близько 30-40 разів упродовж року і що приблизно сто саудівських жінок регулярно керували автомобілем. На сайті «Saudi women heroes» опубліковано імена 108 жінок, які протестували проти заборон на водіння⁵.

Найбільше активізувати зусилля учасницям кампанії «Women2Drive» вдалося у 2013-му році. У жовтні жінок закликали підтримати боротьбу із забороною водіння спільно з відомими саудівськими жінками. У відповідь сайт кампанії заблокували, а один з голо-

вних критиків жіночого керування шейх Салех аль-Лохадін заявив, що жінки, які керують авто, ризикують пошкодити яєчники і наражають своїх майбутніх дітей на клінічні проблеми. Працівники міністерства внутрішніх справ проводили індивідуальні бесіди з лідерками кампанії, щоб вони не сідали за кермо. Але це не завадило активісткам опублікувати на YouTube 12 фільмів про жінок за кермом, закликаючи приєднатися інших саудівських жінок, але без фото чи фотофіксації. Незважаючи на залякування і телефонні погрози, жінки знімали відео і викладали в інтернет. Частина з них арештовували, більшість після короткого затримання відпустили. Варто зазначити, що кампанію неодноразово підтримували чоловіки-правозахисники.

У вересні 2017-го року принц Салман опублікував заяву про визнання права жінок на водіння відповідно до Шаріату. Ліцензії на водіння (аналог водійського посвідчення) жінкам почали видавати 24 червня 2018-го року. Взаємін саудівська влада зв'язувалася з активістками кампанії, щоб вони уникали коментарів для медіа.

У травні 2018-го року саудівська влада затримала *Лоуджайн аль-Хазлуль*, *Іман аль-Нафджан*, *Манал аль-Шаріф* і ще ряд відомих правозахисниць та правозахисників. Королівська влада і проурядові медіа запустили кампанію з дискредитації затриманих правозахисниць як «зрадниць». З офіційних заяв у медіа активісток звинувачували у загрозі національній безпеці через «контакти з іноземними особами з метою підірвати стабільність і соціальну структуру держави»⁶.

Обличчя саудівського фемінізму

Уже згадані правозахисниці *Лоуджайн аль-Хазлуль*, *Іман аль-Нафджан* і *Манал аль-Шаріф* – не єдині борчині за права саудівських жінок. Але з їхніх історій світ дізнався про саудівські протести, затримання, штрафи, покарання. Вони стали обличчям «жіночого» протесту і мотивували інших жінок не лишатися осторонь. Конфлікти з владою Королівства принесли їм міжнародне визнання.

29-річна саудівська правозахисниця *Лоуджайн аль-Хазлуль* через свою боротьбу та активну діяльність стала однією з найвідоміших сучасних жінок Аравійського півострова. Уперше її затримали в листопаді 2014-го року на 73 дні при спробі перетнути кордон Саудівської Аравії, прямуючи з ОАЕ. Співробітники служби безпеки прикордонного міста Аль-Бата конфіскували її паспорт і змусили ночувати в її ж автомобілі. Спробу перетину кордону *Аль-Хазлуль*

виклала на канал у YouTube і Twitter, що зробило її популярною та привернуло увагу міжнародної спільноти до проблем прав жінок у Саудівській Аравії. Новину опублікували найбільш відомі видання світу, зокрема американські газети «Time», «The New York Times», «The Independent», «The Wall Street Journal», британські «BBC News», «Daily Mail», «Mashable», французька «FRANCE24». Вона здобула третю позицію в щорічному рейтингу «Arabian Business Magazine» (Арабського бізнес-журналу) найвпливовіших жінок арабського світу.

На виборах до місцевого органу – Консультативної Ради (Меджліс аш-Шура) у листопаді 2015-го року жінкам уперше надали право вибирати та бути обраними. *Аль-Хазлұль* отримала статус кандидатки, але її прізвище не було внесено до виборчого бюлетеня⁷.

Саудівська блогерка *Іман аль-Нафджан* народилася в сім'ї військового. Вона здобула ступінь магістра з викладання англійської в Бермінгемському університеті Великобританії. У 2008-му році Іман почала блогерство із розповідей про соціальне та культурне життя жінок, а згодом приєдналася до кампанії за водіння. Вона публікувала матеріали про боротьбу за права саудівських жінок в міжнародних виданнях. Її неодноразово арештовували за участь у кампаніях за водіння.

39-річна *Манал аль-Шаріф* поєднувала свою професійну зайнятість інженерки ІТ-безпеки з правозахисною діяльністю. Уродженка *Джидді* отримала ступінь бакалавра програмування в Університеті короля Абдул-Азіза. Разом із іншими жінками вона розпочала кампанію «Women2Drive» у 2011-му році. Після арешту в 2012-му її звільнили в обмін на заборону водіння і відмову від спілкування з медіа. Amnesty International назвали її «в'язнем совісті». *Манал* була серед трьох головних претенденток на премію Вацлава Гавела в Норвегії, входить до Топ-100 світових мислителів 2011-го року за версією журналу «Foreign Policy». Журнал «Time» вклю-

чив її до списку 100 найвпливовіших жінок 2012-го року.

У західних медіа жіночий рух називають частиною суспільної дискусії про лібералізацію саудівського життя, що здатний протистояти консервативній релігійній владі Королівства. Зняття заборони на водіння поштовпило діяльність саудівських жіночих організацій. Здобувши певну перемогу, вони націлилися на подолання наступної перешкоди – повне знищення системи опіки. Жінка має опікуна, яким найчастіше є батько, брат, дядько чи чоловік, який її скрізь супроводжує та надає згоду на різну діяльність.

Певні досягнення активісток уже помітні. З травня 2017-го року жінці більше не потрібен дозвіл від опікуна для вступу до університету, прийому на роботу та проведення медичної операції. Жіночі правозахисні організації продовжують кампанію захисту прав жінок, у тому числі в соцмережах з хештегом #IAmMyOwnGuardian. Але остаточною перемогою стане повне скасування системи опікунства.

¹ Спадкоємець чи спадкоємиця трону королівської чи імператорської монархії.

² Commins, David (2009). The Wahhabi Mission and Saudi Arabia. I.B.Tauris. – Режим доступу: <http://asrdiplomacy.ir/wp-content/uploads/2017/03/The-Wahhabi-Mission-and-Saudi-Arabia-Book-1.pdf>.

³ At last Saudi women will be allowed to take the wheel. – Режим доступу: <https://www.economist.com/leaders/2017/09/30/at-last-saudi-women-will-be-allowed-to-take-the-wheel>.

⁴ Saudi woman 'spared lashing' in driving case. – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/09/201192820341050915.html>.

⁵ Honor wall: Women who defied the ban on women driving in Saudi. – Режим доступу: <https://saudiwomenheroes.com>.

⁶ Saudi Arabia: Women now allowed to drive, but more reforms must follow. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/06/saudi-arabia-women-now-allowed-to-drive-but-more-reforms-must-follow>.

⁷ The driving ban and women's rights in Saudi Arabia. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/the-driving-ban-and-rights-in-saudi-arabia>.